

(Δημοσιεύθηκε στο περιοδικό *ΕΛΛΟΠΙΑ*, τεύχ. Δεκ. 1997-Ιαν. 1998, σελ. 35-36)

Η θέση του Ρήγα Βελεστινλή για την εκπαίδευση στο επαναστατικό του κείμενο *Δίκαια του Ανθρώπου*

Κατά την εποχή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού από τους Διδασκάλους του Γένους καταβάλλεται έντονη προσπάθεια για το φωτισμό του λαού. Πολλά βιβλία μεταφράζονται και εκδίδονται, με αποτέλεσμα χρόνο με το χρόνο να πολλαπλασιάζεται η εκδοτική παραγωγή, η οποία φθάνει στο αποκορύφωμά της στις δύο προεπαναστατικές δεκαετίες¹.

Κατά την εποχή αυτή του διαφωτισμού, παρουσιάζεται και ο εθνεγέρτης Ρήγας Βελεστινλής με τα διαφωτιστικά και επαναστατικά του έργα. Ενδιαφέρον είναι να δούμε ποιες αντιλήψεις διατυπώνει ο Ρήγας για την εκπαίδευση των νέων, όπως αυτές καταχωρίζονται στο επαναστατικό του κείμενο *Δίκαια του Ανθρώπου*, που περιλαμβάνονται στο κείμενο, που εκδόθηκε στη Βιέννη στα 1797 με τίτλο *Νέα Πολιτική Διοικήσεις*. Ο Ρήγας, από την εμφάνισή του ακόμη στα Ελληνικά Γράμματα στα 1790, διατυπώνει τη θέση πως εις «απλούν ύφος»² θα πρέπει η νέα γνώση να δίδεται στους νέους, όπως την πραγματώνει στο βιβλίο του *Φυσικής απάνθισμα* και που αργότερα καθιερώνεται στα βιβλία φυσικής.

Την πιο προωθημένη όμως θέση του Ρήγα Βελεστινλή για την εκπαίδευση τη βρίσκουμε στο επαναστατικό του κείμενο *Δίκαια του Ανθρώπου* και συγκεκριμένα στο άρθρο 22, όπου εκεί διατυπώνονται συμπυκνωμένα οι αντιλήψεις του για την εκπαίδευση. Αξίζει να τονισθεί το γεγονός ότι ο Ρήγας, ως πρότυπο είχε το Γαλλικό Σύνταγμα του 1793, ωστόσο προσθέτει στο ελληνικό κείμενο και δικές του θέσεις, οι οποίες δείχνουν τις πρωτοποριακές επαναστατικές του αντιλήψεις.

Παρατίθενται στη συνέχεια τα δύο κείμενα του Ρήγα και το αντίστοιχο Γαλλικό:

<p>22. Όλοι, χωρίς εξαίρεσιν, έχουν χρέος να ηξεύρουν γράμματα. Η Πατρίς έχει να καταστήση σχολεία εις όλα τα χωρία δια τα αρσενικά και θηλυκά παιδιά. Εκ των γραμμάτων γεννάται η προκοπή, με την οποίαν λάμπουν τα ελεύθερα έθνη. Να εξηγούνται οι παλαιοί ιστορικοί συγγραφείς. Εις δε τα μεγάλας πόλεις να παραδίδεται η γαλλική και η ιταλική γλώσσα, η δε ελληνική να είναι απαραίτητος.</p>	<p>22. L' instruction est le besoin de tous. La société doit favoriser de tout son pouvoir les progrès de la raison publique, et mettre l' instruction à portée de tous les citoyens.</p>
--	---

¹ Βλ. Κ.Θ. Δημαρά, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, τρίτη έκδοση, Αθήνα 1983, σελ. 30 και Γιάννη Καρά, *Οι θετικές επιστήμες στον ελληνικό χώρο (15^{ος}-19^{ος} αιώνας)*, Αθήνα 1992, σελ. 107.

² Βλ. Ρήγα Βελεστινλή, *Φυσικής Απάνθισμα*, Βιέννη 1790, φωτομηχανική επανέκδοση με ευρετήριο από την Επιστημονική Εταιρεία Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1991, σελ. ζ'.

Από την ανωτέρω παράθεση του 22^{ου} άρθρου παρατηρούμε ότι:

1). Ο Ρήγας Βελεστινλής καθιερώνει την υποχρεωτική εκπαίδευση αγοριών και κοριτσιών, «δια τα αρσενικά και θηλυκά παιδιά» και αυτό για πρώτη φορά καταχωρίζεται σε Καταστατικό Χάρτη, πριν από διακόσια χρόνια. Επί πλέον, καθιερώνεται έμμεσα με την διάταξη αυτή της υποχρεωτικής εκπαίδευσης και η ισότητα των δύο φύλων³.

2). Είναι υποχρέωση της «Πατρίδος» να δημιουργήσει σχολεία σε όλα τα μέρη της επικράτειας, «εις όλα τα χωρία», για την εκπαίδευση των παιδιών.

3). Μία άλλη σημαντική παράμετρος των θέσεων του Ρήγα είναι η θέση του για τη δυναμική της μόρφωσης του κάθε ανθρώπου. Η παράγραφος αυτή δεν έχει προσεχθεί. Πέρα από την υποχρέωση της πατρίδος να φτιάξει σχολεία, ο Ρήγας τονίζει πως ο κάθε άνθρωπος έχει «χρέος», είναι υποχρεωμένος να μαθαίνει «γράμματα». Εδώ ο Ρήγας προσθέτει την ενεργητική προσπάθεια των ανθρώπων να «ηξεύρουν γράμματα», να μορφώνονται, πέρα από τις προσπάθειες της πολιτείας. Πιστεύει πως η γνώση χωρίς την ενεργητική προσπάθεια του διδασκόμενου δεν μπορεί να γίνει κτήμα του. Η λέξη «χρέος» έχει μια δυναμική για την προσωπική προσπάθεια του ανθρώπου στην απόκτηση της γνώσης.

4). Ο Ρήγας καταγράφει στο άρθρο του αυτό την σημαντική ρήση του πως «εκ των γραμμάτων γεννάται η προκοπή με την οποία λάμπουν τα ελεύθερα έθνη». Θέση, η οποία είναι και σήμερα επίκαιρη. Η «προκοπή» του έθνους θα πρέπει να βασίζεται στην ανάπτυξη των «γραμμάτων», της μόρφωσης, η οποία στη συνέχεια θα φέρει την ανάπτυξη των υπολοίπων παραμέτρων της κοινωνίας. Η θέση αυτή του Ρήγα αποτυπώνεται παραστατικά στην προμετωπίδα της *Χάρτας της Ελλάδος*, Βιέννη 1797, όπου το ελληνικό πνεύμα, που συμβολίζεται με τον ροπαλοφόρο Ηρακλή, νικά το βαρβαρικό πνεύμα, που συμβολίζεται με την έφιππο Αμαζόνα, η οποία κρατά το σιδερένιο αμφίστομο τσεκούρι, που όμως έχει τσακιστεί από το ξύλινο ρόπαλο του Ηρακλή. Με την παράσταση αυτή ο Ρήγας θέλει να υποδηλώσει πως η δύναμη του πνεύματος είναι ανώτερη από τη δύναμη της ύλης, των αρμάτων και πως «εκ των γραμμάτων γεννάται η προκοπή» του έθνους.

5). Ο Ρήγας διατυπώνει τις απόψεις του και για τη χρησιμότητα των «παλαιών ιστορικών», τονίζοντας μάλιστα πως θα πρέπει να «εξηγούνται» στους νέους, με σκοπό να προσφέρονται τα ανάλογα παραδείγματα, να ενισχύεται η ιστορική μνήμη και να αυξάνεται η εθνική αυτογνωσία⁴. Συνδέεται κατ' αυτόν τον τρόπο το παρόν με το παρελθόν.

6). Ακόμη, δεν παραλείπει να τονίσει πως στην εκπαίδευση των νέων θα πρέπει να θεωρείται «απαραίτητος» και η εκμάθηση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας. Σημαντική θέση του Ρήγα, που είναι μάλιστα πολύ επίκαιρη σήμερα.

7). Τέλος, έχοντας βιώσει τη αναγκαιότητα της γνώσης δύο τουλάχιστον γλωσσών, απαραίτητων για την επικοινωνία και το εμπόριο, ο Ρήγας σημειώνει στο άρθρο 22 πως στις μεγάλες πόλεις θα πρέπει να διδάσκονται δύο γλώσσες, οι πιο διαδεδομένες τότε, η Γαλλική και η Ιταλική γλώσσα.

³ Η ισότητα των δύο φύλων έμμεσα πάλι διατυπώνεται και στη διάταξη για την υποχρεωτική στρατιωτική εκπαίδευση των γυναικών στο άρθρο 109 του Συντάγματός του «Όλοι οι Έλληνες είναι στρατιώται. Όλοι πρέπει να γυμνάζονται εις τα άρματα και να ρίχνουν εις το σημάδι. Όλοι πρέπει να μαθαίνουν την τακτικήν, ως και αι Ελληνίδες βαστούν μιζράκια (τόξα) εις το χέρι, αν δεν είναι επιτήδειοι εις το τουφέκι». Βλ. Ρήγα Βελεστινλή, *Τα Επαναστατικά. Η Επαναστατική Προκήρυξη, Τα Δίκαια του Ανθρώπου, το Σύνταγμα, ο Θούριος, Ύμνος Πατριωτικός*, έκδοση Επιστημονικής Εταιρείας Μελέτης Φερών-Βελεστίνου-Ρήγα, Αθήνα 1994, σελ. 29.

⁴ Βλ. Γεωργίου Λεοτσίνη, «Οι ιδεολογικές συνιστώσες στο συγγραφικό έργο του Ρήγα», *Υπέρεια*, τόμ. 2, *Πρακτικά Β' Διεθνούς Συνεδρίου «Φεραί_Βελεστίνου-Ρήγα»*, (Βελεστίνου 1992), Αθήνα 1994, σελ. 621.

Καταλήγοντας, βλέπουμε ότι ο Ρήγας προπορεύεται της εποχής του διατυπώνοντας απόψεις πολύ προωθημένες, που μάλιστα δεν ήταν καταγεγραμμένες στο πρότυπο του, το Γαλλικό Σύνταγμα του 1793, όπως η εκπαίδευση αγοριών και κοριτσιών. Ακόμη, για την απόκτηση της μόρφωσης καθιστά υπεύθυνο και τον ίδιο τον άνθρωπο, λέγοντας πως έχει «χρέος» να μαθαίνει «γράμματα», να έχει μια ενεργητική συμμετοχή στην γνώση. Συνιστά την γνώση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας καθώς και δύο ξένων γλωσσών.